

és művelődésünknek, gyermekkorunknak és mai önmagunknak is szerves része. Homályba merülése, kárba veszése tehát a már Kriza János emlegette „nép szívén termett kincs”, „a népelme virágainak” elveszejtését jelentené, a népsajátosságokban gazdag szellemi múltunk, emberi és nemzeti lényünk kincseinek felelőtlen elherdálását.

Hogy ez most már — a majd háromszáz oldalas kötet jóvoltából — nem következik be, abban joggal bízhatunk, s abban is, hogy a *Tíz, tíz, tiszta víz* feltehetőleg a könyvújdonságok varázsa múltán is közkézen forog, a családi otthonokban éppúgy, mint az iskolákban, hiszen gyermekek minden nap születnek, s a beszélni tanuló kisfiúk, kislányok, a napközisek, valamint az óvodás korúak — szinte az anyatejjel együtt — a mondókák friss, könnyed, bűbajos, játékos, tréfás, képzeletmozdító, furcsa és meseszerű, de mindenekelőtt költői ízekben, színekben gazdag világát is magukba szívják.

Ezért is egyértelműen megállapíthatjuk, hogy bár népköltészetünknek alkalmi s többnyire rögtönzészzerű darabjai tájak, nyelvjárások és előadók szerint is változnak, helyenként valóságos kis remekművek, igazi ereklyék a mondókák. Népünk észjárását, érzés- és gondolatvilágát, kifejezőmódját éppúgy jellemzik, mint a gyermeki lélek derűre, játékoságra és örökös csodavárásra való beállítottságát.

Örülhetünk tehát Matijevics Lajos gyűjteményének, mert egyszerűségük és hiányosságuk ellenére

is változatos, költői veretű, mondóka- és mesemondásra, nyelvápolásra ösztönző szövegek vannak a könyvében. Olyan szövegek, amelyeket lejegyezni — kis híján — ugyanakkora tett, mint ember és „fül nem hallotta” módon kitalálni, vagyis költeni.

Egyet azért nagyon sajnálunk. Azt, hogy a gyűjtést tudományosan, szorgalmasan és lelkiismeretesen végző Matijevics — s a munkában segítkező sok lelkes diák, pedagógus — nem ölelte fel, nem jegyezte le mindazt, amit a Bánáton, Bácskán és Szerémségen kívül Baranya, Szlavónia, a Mura-vidék, illetve az egész jugoszláviai magyarlakta vidék kínál.

Igy, a kihagyások után, most megint várunk kell, s ki tudja, hány gyümölcsöt rengető mesefa szárad ki addig, hány jó mesemondó, unokáival, dédunokáival játszó nagyapó és nagyanyó hagy itt bennünket, anélkül, hogy azt, amit emlékezete az idők mélyéről féltett kincsként magával hozott, megőrzött, további megőrzésre, és nyelvünk, nemzeti művelődésünk ápolására, gyarapítására átadná nekünk...

Hogy mit veszítünk, ha nem jegyezzük le idejekorán a ma még lejegyezhetőt?

Például ilyen — akár jelképesen is értelmezhető — gyöngyszemeket:

Szita, szita, paszita  
Kilenc apró pogácsa,  
Édesanyám sütötte,  
Még se ettem belőle.

(Alsó-Lendva)

SZÜCS IMRE

## EGY KORSZAK MŰVÉSZETE

**GAJDOS TIBOR:** *Képzőművészeti élet Szabadkán a két világháború között.* A szerző kiadása, Szabadka, 1977.

Az érzelmek rendkívül fontos szerepet játszanak egy téma feldolgozásakor. Hogy ez mennyire így van, bizonyítja Gajdos Tibor könyve, amely a szerző saját kiadásában jelent meg. Ha nem másért,

már csak ezért is becsülnünk kell ezt a művet, amely Szabadka művelődéstörténetének legérdekesebb, a közvélemény számára legérzékenyebb korszakába nyújt bepillantást.

Annál is inkább becsülendő, mivel üttörő munka, hiszen a rendelkezésre álló anyag szinte minimális. Részeredmények ugyan vannak, ezek azonban nehezen hozzáférhetőek, a magánkézben levő dokumentumokat pedig féltékenyen őrzik. Szinte megdöbbenő az a bizalmatlanság és közömbösség, amellyel ilyenkor a kutató találkozik. Ennek ellenére a szerző sok adatot tárt fel s rendezett el, ha nem is sikerült mindent pontosan a helyére tenni.

A könyv 158 oldalon jelent meg, 16 színes melléklettel és csaknem 40 fekete-fehér képpel, nem számítva az egyes művészek arcképeit. S itt mindjárt megállapíthatjuk: sajnos ez utóbbiak annyira elmosódottak, hogy az alakok csak sejtethők rajtuk. Ugyanez a helyzet a dokumentumfotókkal is, nem beszélve a sajtóhibákról.

A mű két részre oszlik. Az első folyamatos helyzetképnek is nevezhetnénk. Ez tulajdonképpen nem más, mint a két világháború közötti Szabadka kulturális életének története, különös tekintettel annak képzőművészeti, illetve szobrászati vonatkozásaira. Emellett azonban sok helyi vonatkozású adatot is közöl.

A rövid előképben az 1919 előtti eseményekkel ismerkedhetünk meg. Ezt az újrakezdés korszaka követi. A szerző szinte lépésről lépésre kíséri a korabeli források, főleg a sajtó alapján a tárlatok történetét, a Vajdasági Képzőművészek Egyesülete kétszeri megalakulásának körülményeit, epizódyszerűen beleszóve az egyes művészek sorsát, valamint ezen keresztül a régi nemzedék harcát a fennmaradásért és az új generáció küzdelmét az érvényesülésért.

Megismerkedhetünk Szabadka szobrainak sorsával, amelyen — úgy vélem — az illetékesek is elgondolkodhatnak. Nem hiszem, hogy létezik még egy olyan város, amely ennyire mostohán bánt volna szobraival, mint Észak-Bácska metropolisa.

A könyv első részében Gajdos Tibor rengeteg tényit, apró mozaikot közöl. Talán ez az oka, hogy az olvasó már-már elveszik az adatok között. Tárlat tárlatot követ, új arcok jelennek meg, új esemé-

nyek történnek, múlnak az évek, s az embernek az az érzése támad, mintha középkori kolostori évkönyvet olvasna: anno 19... ez és ez a művész, itt és itt, ennyi és ennyi képet állított ki, s a korabeli kritikák szerint ilyen és ilyen volt. Ebből a részből, nem mindenütt ugyan, de érezhető az érzelmi töltés hiánya, a szerző csupán száraz adatközlésre szorítkozik s az olvasóra bizza a pro vagy kontra kimondását. Csupán az új generáció jelentkezésekor villan fel az író érzelmi viszonya a feldolgozott anyaghoz, s itt figyelhető meg az a melegség, amely másutt is elvárható lenne.

Mindamellét az első rész 110 oldalán bemutatott anyag további kutatások kiindulópontját, illetve folytatását képezheti. Ez az, ami nagy jelentőséget kölcsönöz a műnek, mivel több kockát jelent abban a mozaikban, amely ha összeáll — a remény, hogy összeáll, mind nagyobb, ha csak az eddig megjelent anyagot vesszük is figyelembe —, Szabadka kulturális életét fogja ábrázolni.

Nem lebecsülendő azonban a kötet második része sem, amely 28 Szabadkán élt, dolgozott művészt mutat be fél—három oldalon arckép-, illetve karikatúramelléklettel. A művészek portréjában nemcsak az életrajzi adatok szerepelnek, de rövid képet kapunk munkásságukról, műveik sorsáról, hollétéről is. A portrékat bibliográfia zárja le, amely megkönnyítheti az érdeklődők munkáját.

Talán hiányosságnak róható fel, hogy a művészek munkájáról összefoglaló mennyiségi és minőségi kiértékelést nem találhatunk, bár a szövegből kiténik a festők termékeny munkássága, hiszen némelyikük több száz képet állított ki tárlatain. Ugyanakkor szerencsésebb lett volna, ha a fekete-fehér fotók, katalógusok címlapjának másolatai helyett több színes reprodukció jelenik meg.

Nem hallgathatjuk el, hogy a kötet első részének szövege további rendszerezésre és stilisztikai csiszolásra szorult volna, mert így gördülékenyebb, súlypontozottabb művet vehettünk volna kezünkbe, ezt a hiányosságot azonban feled-

teti az anyag fontossága és nem utolsósorban mennyisége, valamint az, hogy a szerző saját kiadásában jelent meg.

Reméljük, Gajdos Tibor kutatásai nem állnak meg ezen a szinten, hiszen rengeteg még a feltáratlan, feldolgozatlan anyag.

VÉKONY LASZLÓ

## LEHETŐSÉG ÚJABB OLVASÓK MEGHÓDÍTÁSÁRA

MIHALJ MAJTENJI: *Čudo na žitnom polju*.  
ZOLTAN VARGA: *Cvrčak u mravinjaku*.  
OTO TOLNAI: *Kuća insekata*.  
Narodna knjiga, Beograd, 1976.

A belgrádi kiadó egyidejűleg három vajdasági magyar író könyvét jelentette meg azzal a céllal, hogy az olvasók számára lehetővé tegye a vajdasági magyar irodalom megismerését. Ez természetesen csak ízelítő és ilyenkor a javát illik nyújtani. A választás Majtényi Mihályra, Varga Zoltánra és Tolnai Ottóra esett. Nem ismerve a kiválasztás elveit, az eredmény szerencsésnek látszik. Majtényi személyében kissé a múlt szólal meg, Varga talán az igazi érték hordozója, míg Tolnai a kísérletezés megtestesítője. Lehet, hogy ez az osztályozás némileg egyszerűsített, de végeredményben a lényegét tükrözi vissza.

Fordításokról lévén szó, a könyvekhez írt utószó igen nagy fontosságú. Hiszen a mintegy 200 oldalnyi válogatás Majtényi és Varga, illetve egy regény Tolnai esetében nem nyújthat teljes képet és információt az alkotóról, ezért az utószó az, amely arra hivatott, hogy az ismerkedést megkönnyítse, illetve a képet némileg teljesebbé tegye. A kiválasztott 16 elbeszélés Majtényi tollából kevés az író életművéhez viszonyítva, de a válogatás igyekezett áttekintést nyújtani. Az áttekintés elvét tartotta szem előtt Bori Imre is akkor, amikor az utószót írta. Röviden bemutatja Majtényi írói pályáját, azzal, hogy a hangsúlyt a háború előtti időszak ismertetésére fektette, míg Majtényi háború utáni ténykedéséről az érdeklődő az utószóból aránylag keveset tudhat meg. Kibontakozik az alkotói út az expresszionizmustól a realizmusig, illetve az

elbeszéléstől és a regénytől a visszaemlékezésig. Az utószó biztos kézzel íródott, világos és nagyon jól áttekinthető már első olvasásra, summás és elegendően informatív. Bori írása szinte teljes mértékben megfelel annak, aminek szánták: egy ilyen kiadvány utószavának. Azon túl azonban magában hordja egy későbbi nagyobb lélegzetű tanulmány magvát is. A szerbhorvát nyelvű olvasóközönség, melynek Majtényi előbbi négy, fordításban megjelent könyve elnyerte tetszését, most megismerheti írók új arcát: az elbeszélőt.

Majtényival szemben Varga eddig ismeretlen volt a szerbhorvát nyelvterületen. Ismerve értékeit, nyugodtan mondhatjuk, hogy a könyv megjelenése adósságtörlesztést jelent. A kötet 14 prózai művet tartalmaz. Tudjuk, milyen gazdag Varga opusa, ezért a választás nehéz és hálátlan volt, vita tárgyát képezheti, de az a véleményem, hogy nagyjából sikerült. Megkérdőjelezhető azonban az utószó szerzőjének illetékessége, hiszen Gerold László nem tartozik Varga receptorai közé. Ez a tény, bár munkája kerek és nagy gondal megfogalmazott, oly módon jut kifejezésre, hogy kevés benne az eredeti mondanivaló, és sajnos, az is elvesz az információ sűrűjében. A négyes taglalású utószó nyitórészében Gerold megállapítása szerint Varga művészetében a hangsúly az emberek lelki életének boncolásán van. A második szakasz Vargának a mai vajdasági irodalomban elfoglalt helyét igyekszik